

Pris 25 øre.

NORSK FRONT'S UKEAVIS

Nr. 65

Onsdag 31. oktober 1945

3. årgang

Quislings knall og fall. — Øverst ser en Quisling tale det norske folk «midt imot» utenfor slottet. Nederst et bilde fra den tiden han satt og ventet på folkets dom (tatt fra en herværende avis).

NORSK FRONT

Tidligere illegal avis, utgått fra kretser innen motstandsbevegelsen.

Postadr.: Boks Mj. 2231, Oslo.

Redaksjonen avsluttet 30. september.

„Lad ødes, lad gå til spilde - - - den rige Per Gynt holder gilde.“

Forskjellige forhold — ikke minst Quislingsaken — gjør at vi nå har en ganske annen oversikt enn før over de begivenheter som førte til at vårt land ble hørtatt. Tydeligvis var overfallet på Norge tilskynnet og anbefalt av Quisling. Men det skal heller ikke glemmes at vi har fått større klarhet over de skritt som fra engelsk og fransk side var påtenkt mot Norge og som var den provokasjon Hitler ventet på for å sette igang sitt planlagte felttog mot Norge. Daladiers avsløringer bringer klare opplysninger her.

Følgene for Norge kjenner vi alle, og vi vet også at i den kamp som fulgte, kom ikke den hjelp som var lovet da den trengtes som verst. Utgangen kunne derfor ikke være uviss. Man synes å skimte en (kynisk) plan i alt sammen. Tyskerne skulle og måtte spre sine krefter og derved svekkes.

Avslutningen i Norge førte til at alt norsk krigsmateriell, effekter, klær, våpen osv. ble beslaglagt av tyskerne og ført til Tyskland, hvor alle uniformer ble brukt som råstoff til nye uniformer og hvor alle våpen, lette og tunge, ble smeltet om for å tjene som råstoff for nye tyske våpen. Vi skulle ikke ha noe igjen av vårt eget, vi skulle ikke gis noen leilighet til å reise et norsk forsvar på ny, — alt vårt ble rasert.

Men på den annen side gikk tyskerne straks igang med sitt forsvar. De fant ut at Norge som allerede fra naturens side i virkeligheten var en festning, ved militærsperters hjelp kunne gjøres noe nær uinntagelig. Og de gjorde sitt beste, utbygget flyplasser og befestningsanlegg og øket sitt soldaterantall slik at vi tilslutt hadde 400 000 av herrefolket her.

Man kan si om tyskerne hva man vil, men én ting vil sikkert de fleste være enige om: Tyskerne er en krigernasjon, med århundreders erfaring i krigerhåndverket bak seg. Og enten vi ser på den rent håndverksmessige side av saken eller på den rent vitenskapelige krigsføring så er én ting klar: Det som tyskerne ikke vet om krig eller krigsforberedelse, det er i sannhet ikke verd å vite. Det er ingen overdrivelse å si at den hær av tyskere som sto her, vepnet til tennene, den hadde prima våpen og støttet seg til befestningsanlegg som man vel kan nevne som det siste ord i festningsteknikken.

Under påskudd av at de skulle beskytte vårt land mot angrep fra England, ble der for norske penger

og delvis med norsk slavearbeid bygget befestningsanlegg som, om de naturligvis ikke var uimotståelige, dog ville ha voldt invasjonshærene store bekymringer og vanskeligheter. Og ikke nok med penger og arbeidskraft. Alt bygningsmaterieell av hva slag det enn måtte være gikk til de «livsviktige» anlegg, — ikke engang cement til en potetkjeller ble overlatt landets egne barn. Dette sto på i 5 år, som bortsett fra alle andre vanskeligheter og mangler gjorde forholdene uholdbare ved alt det som vi av den grunn ikke fikk utført, alle de hus som ikke ble bygget, alle reparasjoner og alt vedlikehold som ikke kunne utføres.

Da krigens siste tid kom, da den begynte å ebbe ut i Mellom-Europa, var Norge blitt en fesning i dette ords egentlige betydning. Da det så plutselig brøt sammen for tyskerne, var «Festung Norwegen» inntakt, 400 000 tyskere vepnet til tennene sto ferdig, alle forsyninger var på plass. Men krigen på tysk grunn var avgjørende. Til alles store lettelse ga tyskerne opp og vårt land var reddet for videre ødeleggelser.

Vi hadde all grunn til å glede oss over den seirrike avslutning på krigen. Den hadde kostet ofre i Norge også, men heldigvis minst i blod. Penger hadde tyskerne brukt i rikt mål — våre penger. Men som en trøst i den økonomiske uhygge kom det av og til som et lyspunkt for oss at nå var da i det minste vår rustning i orden, de tyske våpensmeder hadde smidd en jernring rundt hele kysten, hele landet. For det måtte da bli resultatet etter den organiserte tyske utplyndringen at i hvert fall befestningene og de tunge våpen måtte bli norsk eiendom. Trodde vi da. Det ser ut som vi har gjort regning uten våre allierte.

I den seneste tid har merkelige rykter nådd oss om alliert virksomhet på det område hvor den ikke var ventet. Disse rykter var så utrolige at vi til å begynne med holdt dem for rent oppspinn, satt ut for å skape missnøye i forholdet til våre allierte og for å undergrave tilliten til den regjering som etter dette skal kreve bevilgninger til landets forsvar. Men vi har fått så mange beretninger fra så mange forskjellige hold at vi ikke lenger kan tvile. De allierte — våre allierte — ødelegger nå — og naturligvis for vår regning — tyske forråd og tyske forsvarsverker som tyskerne i disse onde år har anlagt på kysten og forøvrig i landet. Bunkers og tilfluktsrom sprenges, batterier demonteres, kanoner kastes på sjøen eller gjennomskjæres så de blir ubrukbare.

Det fortelles, med krav på pålitelighet, at det ikke bare er våpen, ammunisjon og befestninger som ødelegges. Nei, klær, sko, ulltepper, automobiler, sykler m.v. går også sin undergang i møte. På et sted, forteller vår hjemmelsmann hadde de allierte samlet sammen 3000 sykler, som ble senket på dypt vann, og bare ved den stedlige kommandants velvilje fikk enkelte av stedets beboere mot særlig legitimasjon, anledning til å få endel sykler utlevert til eget bruk. Slikt er vandalisme, og kan ikke annet enn sette vondt blod hos en befolkning som i fem år har vært nødt til å unnvære slike saker som nå kastes på sjøen. Alt kan nå brukes, — spiker, skruer, muttere, verktøy og redskaper av hva slag nevnes kan.

Når slikt kan foregå — og det hevdes at dette er etter ordre fra de alliertes hovedkvarter i Washington — så kan det kun skyldes at de allierte ikke er orientert om vår virkelige stilling. De kan ikke være vitende om at en sykkel i Norge i de siste år har vært umulig å oppdrive for gode ord og betaling. Ennvidere at ulltepper ble frastjålet oss ved en stor innsamling av tyskerne og at det som fremdeles er i bruk hos den alminnelige mann nå omtrent er oppslitt og ferdig. Det må da i all anstendighets navn være det eneste rette å la alle de forbruksvarer, som nå ødelegges av de allierte, komme den norske befolkning til gode. Det kan muligens se nokså bra ut på overflaten her i landet enda — vi har ikke vært vant til å legge vår armod for dagen, men har holdt den skjult så godt det har latt seg gjøre — virkeligheten er dog den at Norge i dag er et utplyndret land, plyndret til skinnen av en umettelig fiende.

Hva vi vil ha fram er at vi ikke ønsker å bli behandlet som en mindreverdige nasjon. Vi skal ha vår del av krigsbyttet, og den del som passer oss best, nemlig den vi kan finne her hjemme.

Det skyldes ganske sikkert den presse-sensur som vi, mirabile dictu, inntil nå har hatt at disse tilfeller av alliert maktutslag ganske løselig er blitt omtalt i dagspressen. Det er først «Morgenbladet» som har sunget ut om saken og det skal bladet ha takk for. Som svar på den kritikk som der kom tilorde har det danske Ritzau's byrå sendt ut et dementi, og nå nettopp er der kommet en redegjørelse fra det allierte hovedkvarter.

Vi har lest denne redegjørelse med interesse og vi skal i det etterfølgende komme tilbake til endel av hovedpunktene. Ikke fordi vi tviler på sannheten av de oppgaver og opplysninger som meddeles. Men spørsmålet er om det er den *hele og fulle* sannhet.

Det sies f. eks. at den norske regjering har fått overlatt de festningsanlegg som den har bedt om. Det er naturligvis vel og bra, og så skulle altså resten med god samvittighet kunne sprenges i stykker og kanoner og utstyr kastes på sjøen. La oss si det. *Men*, er ikke den overdragelse som er besluttet, temmelig betinget? Det er overfor oss hevdet, og med krav på full troverdighet, at de allierte har forlangt betaling for disse anlegg. De vil tvinge oss til å kjøpe igjen disse befestninger. Der har vært nevnt meget store beløp, endog milliardbeløp. Og da kan man godt forstå at de norske militære myndigheter eller den norske regjeringens forhandlere har følt saken slik: Det og det store anlegg vil vi gjerne ha, vi trenger det sårt til supplering av andre ledd i kjeden. Men det forlanges så meget for det at vi må resignere. Da får vi heller ta det nest beste, vi får si som reven sa om rognebærene: Sure er de og høyt henger de. Vi får ta det nest beste, det vi har råd til og se på at det andre blir ødelagt. Det minner om professor Wedervangs forklaring på begrepet luksus: Det er alt det som jeg ikke har råd til.

Vi spør om det er slik forhandlingene har foregått. Vi ber om et klart svar. Er det altså slik at våre allierte har sagt: Dette anlegg, som tyskerne har bygget med et kostende av 100 millioner kroner,

kan dere få så og så billig. Hvis dere ikke tar det, så ødelegger vi det. Er det så? Skal vi betale disse anlegg én gang til? Er ikke disse landfaste, grunnmurte og utsprengte anlegg vår del av Norge? Er ikke de kanoner som finnes der nagelfast eiendom som tilfaller verten uten vederlag? Er dette plutselig blitt alliert eiendom, så står vår forstand stille. —

Men, hevdes det i den allierte redegjørelse, alle tyske våpen må tilintetgjøres, for hvis det blir noe tilbake, så oppstår der et visst behov for tyske våpen, for reservedeler og ammunisjon, og dette behov vil angivelig hjelpe tyskerne til å bygge opp en rustningsindustri. Denne oppfatning kan lyde besnærende, men den er ikke desto mindre grunnfalsk. Det er ikke nødvendig å gå til Tyskland etter reservedeler. Reservedeler kan lags i vårt eget land, for ikke å tale om England og U.S.A. Vi har eksempel på at engelskmennenes stolthet, Sten Guns, ble laget etter tegninger av en norsk ingeniør ved norske verksteder, like for nesen på tyskerne. Vi klarer slikt selv.

Men det som er det avgjørende for oss, det må også våre allierte skjønne: Tyskerne her i landet har, som de militære eksperter de i virkeligheten er, faktisk stillet en utmerket forsvarsutrustning til vår disposisjon, — utrustning til omkring 400 000 mann. Alt dette kan vi bruke. Hvis vi får overlatt dette utstyr — og bemerk: det er betalt med våre penger og med vårt arbeid — så er vi i øyeblikket et av de best rustede land i Europa. Og er det klokt av våre allierte å ta fra oss disse våpen, å ødelegge vårt forsvar for å straffe tyskerne? (Vi kommer til å tenke på Talleyrands ord til Napoleon: «C'est pire qu'un crime, c'est une betise.» — det er verre enn en forbrytelse, det er en dumhet.

La oss forsøke å ta saken praktisk. Vi kommer med et forslag til ordning som vi tror bør debatteres og bearbeides.

Nei, la oss forsøke å ta saken praktisk. Den kjenner best hvor skoen trykker som har den på, og av skade blir en klok, men sjelden rik. Det er vi som bor her i landet som skal forsvare det, det er vi som må ta beslutning om hvordan det skal gjøres og vi må også avgjøre hvor meget av de tyske rustninger og forsvarsanlegg vi trenger, uten noen heseblesende hast eller avgjørelse utenfra. Vi vil selv avgjøre hva vi skal beholde eller hva vi skal rasere, og anleggene ligger ikke i veggen for andre, uten kanskje for oss selv. Eller som en gammel romeriksbonde sa til en iherdig oppkjøper som endelig ville dra avgårde med hans gamle skatoll: «Det kan stå der det står — det eter itte no høy.»

Vi ville aldri selv ha bygget disse svære, kostbare anlegg, så gale og militaristiske er vi ikke. Men når de først er kommet dit — for våre midler og med vårt arbeid — så kan de også få lov å bli liggende, og det er bare å kaste gode penger etter dårlige å ha utgifter til å spreng dem vekk. Derfor sier vi også til våre allierte som Churchill sa i en berømt tale til U.S.A. under krigen, — etter omstendighetene kanskje med en annen betoning på ordene: «Give us the tools and we will finish the job.»

Forspilte muligheter.

I den tid som er gått siden tyskernes sammenbrudd har der i norske aviser vært ført en tildels belivet diskusjon, dels om hva man skal foreta med landssvikene og tyskernes hjelpere, dels om hvordan man senere skal opptre mot dem. Under denne diskusjon har det vært nok så eiendommelig og forstemmende å legge merke til at mens fiendens hjelpere og leiesvenner får gå temmelig hårdt igjennom — hva der i og for seg er både naturlig og rettfærdig — så vies fienden selv, altså tyskerne, liten eller ingen interesse. Et felles mål for de stemninger som er kommet til uttrykk synes å være at man skal se til å bli kvitt dem snarest mulig, sende dem ut av landet så fort råd er.

Og dog kan vi ikke se bort fra de enorme uttellingene som de samme tyskere har forårsaket og på de meget betydelige ødeleggelser de har avstedkommet, ikke minst på det økonomiske område. Følgene begynner etterhvert å melde seg og vi får sikkert føle dem i ganske ettertrykkelig grad i lang tid framover. Forklaringen på den ringe interesse overfor tyskerne er vel den at de tall som det i denne forbindelse opereres med er så store, ja så rent ut sagt astronomiske at de ferreste forbinder noe særskilt med dem. Det er statsmaktene som må greie med oppgjøret med tyskerne, mener de fleste, la oss alminnelige folk bare slippe å få se mer til tyskerne enn vi har gjort.

Standpunktet er ikke logisk. Vi tør vel si at de fleste nordmenn ikke ønsker noen personlig hevn over tyskerne i sin alminnelighet. Men en viss rettferdighet krever vi allikevel og vi føler alle at noen erstatning bør vi da få for all den skade som er tilføyet oss økonomisk, selv om det neppe blir stort igjen for tort og svie. Av dagsavisene framgår det at der gjennom vår utenriksminister er blitt framsett krav om erstatning fra Tyskland for «mellom 15 og 20 milliarder kroner.» Bortsett fra at vi synes at kravet kunne være atskillig mer nøkternt og nøyaktig formulert — en milliard kroner er nå allikevel et temmelig stort beløp — er det allerede nå til å ta og føle på at når de «store» allierte har tatt sin del, blir det knapt noe videre igjen av kontanter eller verdier fra Tyskland som erstatning til oss. Og da synes sannheten av det gamle ord at «en fugl i hånden er bedre enn ti på taket» temmelig innlysende. Hvilket utlagt skulle si at vi bør innrette oss på å ta så meget som mulig av erstatningen i form av de naturalier osv. som tyskerne har bragt til landet og nå etterlater seg her. Men innretter vi oss etter dette hensyn? A langt ifra.

Det gjør derimot våre allierte. De lar f. eks. tyskerne få lov til i praksis å demonstrere nazistenes lære om at arbeid er den eneste virkelige verdikilde. Vi behøver bare å nevne Sovjett-Russlands standpunkt. Etterhvert som russerne trengte fram i Tyskland, ble arbeidsføre menn og kvinner i tusenvis sendt til Sovjett-Russland for å hjelpe til med opprydning og gjenoppbygging. Kruttøyken hadde knapt lagt seg over Berlin da de arbeidsføre berlinere av begge

kjønn ble innrullert i arbeidsbataljoner, som uten videre formaliteter ble sendt østover for å være med i dette arbeid. Der var ingen falsk sentimentalitet eller tanke på at de beseirede skulle behandles på noen særlig vennskapelig eller lemfeldig måte. Tvert imot, de fikk straks beskjed om at de var beseiret og at de måtte finne seg i seierherrenes disposisjoner. —

Her i landet var der en velutrustet tysk hær, som etter de siste oppgaver gikk opp i henimot en halv million mann. Til å begynne med representerte denne styrke et ikke ubetydelig foremoment, men etterhånden ble tyskerne avvepnet og samlet i store leirer etter de alliertes forsyning og har da siden den tid levnet et utsøkt ferieliv med alt til et sådant hørende bekvemmeligheter, uten bekymring for den dag i morgen. Brune og velfødde kan man treffe disse fanger i sine forlegninger utover landet, og hva hensyn til arbeid eller passende beskjeftigelse forøvrig, ser det ut til at man i Norge har knesatt det prinsipp at de helt skal være fritatt for en slik plage. Skal det være, så skal det være til gangs, — og så kan tyskerne reise hjem og fortelle om nordmennenes mønstergyl-dige og helt forbilledlige behandling av sine fanger. Ikke sant, en stolt følelse av å ha samlet såkalte «glødende kull» på sine tidligere fienders hode.

Det som ligger bak denne merkværdige «humane» opptreden synes imidlertid å være en viss redsel hos de styrende for arbeidsløshet her i landet. Erfaringer fra de forløpne måneder synes å vise at den redsel kan man da i hvert fall foreløbig spare seg. Som om det under de nåværende omstendigheter skulle bli arbeidsløshet eller kanskje rettere uttrykt mangel på noe å ta seg til her i landet i en overskuelig framtid. Og når det er stillingen, hvorfor da ikke inntil videre utnytte den verdi som ligger i tyskernes arbeidskraft, inntil det måtte vise seg at arbeidsløsheten kan bli en realitet. Her hørte vi i hele sommer til stadighet at der var mangel på arbeidskraft i alle bransjer. Det er ikke vår mening å ville anbefale tyskerne satt inn til innsats i alle bransjer. Men vi tenker på de fortvilte opprop som de myndigheter som steller med vedforsyningen, gjentatte ganger sendte ut om en frivillig innsats for brensel-forsyningen. Vi tenker på den opprydning etter tyskerne som apsolutt må finne sted — og vi tenker på vegarbeid. Alt sammen passende arbeid for disse velnærte herrer, som fremdeles har store lagre å ta av. Hvorfor ikke sette dem i arbeid?

Spredte forsøk er nok satt i gang. De allierte har sørget for å sette ganske mange i sving med å rydde bort miner og krigsforanstaltninger av alle slags (tildels i større utstrekning enn vi selv akkurat synes er heldig.) Men i hvert fall er det et prisverdige tiltak å la tyskerne arbeide. Det har stått noe i avisene om at tyskerne skal settes inn på vegarbeid. Om det er blitt til mer enn tanken skal vi ikke kunne si, men det merkelige ved dette forslag var at tyskerne skulle ha betaling (minimal kanskje, men betaling.) Men stort sett hører vi fra alle kanter av landet at

der det fremdeles befinner seg tyske krigsfanger, der går de og later seg og har gode dager.

Samtidig mangler det ikke på beretninger om hvorledes de roter og griser til etter seg. Den ene veklage avløser den annen i avisene om hvorledes skoler og bedehus, gamle hjem og andre fredede lokaliteter ser ut når de har huset tyskere en tid. Etter deres avreise må så de respektive myndigheter sørge for rengjøring, opprydning og istandsettelse i det hele, — nye penger ut av vinduet.

En av våre store dagsaviser bragte for en måneds tid siden en malende skildring av en vandring gjennom en tyskerleir på en stor husholdningsskole i Oslos nærhet. Det var en god reportasje. Vi kunne tydelig se for oss hvordan de visiterende myndigheter ble lenger og lenger i ansiktene etter hvert som de gikk rundt og besøkte stasen, hvordan en gammel, velholdt park i løpet av besettelsen var forandret til en mellomting mellom steinrøys og opplagstomt, en rosenhage til en søppelkasse og huset selv til en kaserne av verste sort, smusket og skitten, rotete og felt. Og over hele eiendommen fullt av tyskere som intet annet bestilte enn å dovne seg. Synet er ikke bra. Men situasjonen er også tragikomisk. En masse tyskere som intet gjør, — en masse ugjort arbeid. Eller hva vi skulle ha sagt: Når det nå er så meget arbeid som skal gjøres og en masse tyskere som intet har å gjøre, ja så tilsier all logikk at de blir satt til å arbeide. Men her synes logikken ikke å være tilstede. For i disse dager leser vi at tyskerne nå har forlatt skolen og at det vil ta flere år før den igjen kan presentere seg i ordentlig stand.

La gå at det er våre hjemlige nazistkvinner som må til med skurebøtte og vaskeklut og at våre bolde frontkjempere har godt av å stifte bekjentskap med hakka, spade og trillebør. Det er bra arbeid for dem og forsåvidt ingen ting å si på. Men hvorfor settes ikke tyskerne selv til å gjøre rent etter seg? Hvorfor ikke sørge for at de forlater stedet i skinnende renvasket stand, at hage og omegn presenterer seg som på en herregård av den gamle sorten. Det som ergrer en god nordmann i dag er at de skal slippe fri fra dette arbeid og at våre egne — la det være så fortjent det være vil — skal behøve å vaske skitten bort etter tyskerne.

Og så vil de si: de allierte har bestemt det slik. Det er riktig at de allierte har samlet tyskerne sammen i store forlegninger, og det er mulig at de ikke har bekymret seg mere om disse forlegninger og deres beboere utover at der må være noen til å holde vakt over dem. Men de allierte har ikke sagt at tyskerne skal ha ferie til å komme til krefter, at de ikke skal arbeide. Tvert imot, de allierte har gjentatte ganger gitt uttrykk for det syn at det ville være nyttig om tyskerne ble satt i arbeid. Men de allierte er for få til å kunne føre noen inngående kontroll med alt og alle. De kan ikke vite at ikke alt er som det skal være på Gamlehjemmet i Lillevik, at skolehuset i Grukkedalen er befengt med styggedom etter tyskerne, kort sagt med alle de bygninger som tyskerne ha bebodd og kanskje enda bebor eller hvor de har herjet under okkupasjonen. Det er de

angjeldende norske myndigheter, tilsynshavende og andre som må ta affære her. Det er de enkelte styrer for skoler, gamle hjem, bedehus og liknende som må innberette til sine nærmeste overordnede myndigheter hvordan saken ligger an og si som så: Her er gamle hjemmet nok så maltraktert av tyskerne. Her ser det ut som et nybrot etter at tyskerne har gravd skyttergraver og bunkers. Men like bortenfor her i hogget er der en tysk forlegning hvor 500 tyske soldater lever et herreliv uten å tenke på at arbeidet er en velsignelse. La oss få overlatt et par hundre mann en tre ukers tid til å gjøre i stand det grovste etter seg. Og så vil saken langt om lenge komme til de rette allierte myndigheter. Hva de allierte myndigheter vil si? Jo, det skal vi betro dere: De vil si som så: «Det er den fornuftigste tanke vi har hørt på lenge. Bare ta og sett i gang — dere kan ta alle de tyskere dere har bruk for, bare pass godt på dem.»

Men hva ser vi? Vi leser i dagsavisene at de allierte ha frigitt store tyske lagre i Nord-Norge. Det er varer av alle slag og verdien går opp i millioner. Og det er alt sammen vel og bra. Men hvordan er det med de norske myndigheter som skal forvalte disse millionverdier? De vil aldri gjette det — eller kanskje De kjenner de norske myndigheter? Ja, de står altså helt opprørte og så tyr de til de gamle kjente oppskrifter: opprop om frivillige arbeidsbataljoner for å hindre at rikdommen blir ødelagt av vær og vind og den snarlig kommende vinter.

Nå vil vel de fleste mene at denne begivenhet kan da vel ikke ha kommet på våre hjemlige myndigheter som den meget omtalte julekveld på kjerringa. Noen forhandlinger må da være ført, man kjente da vel til at disse verdier forefant og det meste har da vel også vært under tak. Men nå skal det bli oppsving. 2000 mann trenges straks og god betaling og behandling skal det ikke stå på for dem som melder seg. Frivillig.

På en alminnelig iakttagelse gjør det hele et kultent uttrykk og viser, synes det, klart hvor valent og evneløst visse myndigheter tar på livsviktige ting.

Disse folk skulle vel ikke tilfeldigvis ha hørt noe om at der fremdeles befinner seg en 100 000 mann tyskere her i landet, og at en stor del av disse fremdeles ikke har noe arbeid, men fremdeles nyter ferie. Det kan ikke tenkes at de ved nærmere ettersyn finner tyskerforlegninger ikke så altfor langt borte fra de steder hvor varene befinner seg, og at dette arbeid er som skapt for tyskerne.

At der er både Todt- og Speer-folk blant disse er trolig og at disse kategorier er kjent med litt av hvert, fra å grave grøfter til å bygge bunkers og brakker. — Og hvis det ikke er tilstrekkelig med redskap i de frigitte lagre, så kan det manglende sikkert skaffes fra Arbeidstjenestens lagre, disse lagrer som nå, så merkelig det enn lyder, spredes for alle vinder av et likvidasjonsstyre.

Ville ikke AT nå ha vært god å ta til? Og skal også denne gode sak ødelegges fordi den kom i urette hender?

Dette var en digresjon. Hva vi mener å ville si

er at de rette myndigheter bør rette en henvendelse til nærmeste alliert befalingsmann og be om å få overlatt noen tusen tyskere med den nødvendige redskap. Vi har fremdeles en stor mengde tyskere å gjøre utvalg blant og det skulle forbause oss høylygen om ikke de nødvendige faglærte ville framkomme

Krigsdikt av Hans-Henrik Holm.

VINGLESKAP.

Du som raglar kvidesam
freist å kveikje hugen stram
Høyr *fyretøla* beisk og ram:
Det er betre for *sanning* å lide
enn å vinne ved lygn seg fram;
det er betre i tyngsle å stride
enn å magge seg feit ved skam.

Saupet no er surt og salt.
Kva batar det å rekne kaldt?
Landet krev i røynsla *alt*.

SLIT OG SVELTE-RID

Vi hev korkje til å bite eller brenne,
tungt vetteren tøygjer seg lang.
No skal venteleg dei fredsame kjenne
at luna hev slege seg rang.

Vi hev korkje til å bite eller brenne,
og tanken dei bastar i *tvang*.
No skal venteleg dei spaksame kjenne
at harmen hev slege seg rang.

HUG — TYNGSLE

Vert det snart ein glede-glytt?
Enno inkje noko nytt!

Vi som lider — veit nye tider
ligg tungt millom kriglange mil.
Dei som biar — hev stride rider
av visse og kvide som tvil.

Vert det snart ein siger-glytt?
Enno inkje noko nytt.

FYRR STORMFERDI RØYNER PA

Lut deg inkje veik og spak,
ned i siste nappetak.

Ver fremst på rette sida no
i vilje, mod og hjarte-glad.
Ljos heppa stig bak vådeverk.
Mot brøt og herk
haldt voni sterk.

Hans-Henrik Holm skrev disse diktene i 1942 og 43. De fleste er trykt under pseudonymet «Ein upp-døl» i eit lite illegalt skrift som vi før har omtalt i forbindelse med diktene.

hvis litt interesse ble lagt i saken. Og de allierte hva vil de svare? Jo, de vil si: Bare ta dem, la dem arbeide og spar dem ikke. De har godt av å arbeide med å gjenopprette litt av det onde de har gjort. Bare sett i gang — get a move on.

Alt fram-slag er med oss i pakt.
Kvar gut og gubbe stend på vakt
for sanning, heim og folkemakt.

SOL-GLYTT I VAR-FJØLLI

Det singlar i bekkje-speli,
fridom er folke-sjeli
i eit litet hard-sett folk.

Det lettmar i myrke gjøli
etter køvet stinnt er sprengt;
fridom er folke-sjeli
i vår innste gjir og lengt.

MANNSVILJE

Det er ørnar yver hauk og katt
og siger-sol bak svarte natt.

Stødt den spake tungt må bøte
at han inkje heldt seg bratt;
det er makt som makt skal møte
og vinne fridom att.

LJOS-VON

Etter agg og hardverks-bolk,
lat oss stå i eitt som folk.

Menni treng seg semje,
hand skal fylle hand.
Alle vil vi fremje
framtak i vårt land.

GALTAR I KALGARDEN

Feite grisar rin og skjit
kring på tunet hit og dit,
bryt seg gjennom hagegrind
stufs i blomereiti inn.
Hjuring-gjenta i rovom dreg
medan galtane nössar seg.

Tru inkje med røkt og møde
å få med svini bukt,
i *dritbingen* vil dei trøde
og aldri take tukt.

Kvinderne, Mændenes Skjold.

Blandt de talrige Interviews, som Aviserne siden Besættelsens Ophør har bragt med Frihedskæmpere, har der kun været faa med Kvinder. Men drager man deraf den Slutning, at Kvinderne kun har gjort sig svagt gældende i Modstandskampen, tager man dog fejl: de danske Kvinders Kampiver og Offervilje har ikke staaet tilbage for Mændenes. Men Kvindernes Indsats i Kampen mod de Fremmede har i mangt og meget været af en anden Art end Mændenes, mindre fysisk krævende, men ligesaa psykisk anstrengende og ligesaa farefuld. Kun faa Kvinder indenfor Modstandsbevægelsen har deltaget i Sabotagehandling og Vaabenmodtagelser, har været med til at rydde Stikkere af Vejen el. l.; slikt er et haardt Job, der i Regelen ikke eigner sig for Kvinder — men lad det være sagt, at de faa, der valgte det, gjorde god Fyldest og tit syntes at sprænge Lovene for Kønnets Svaghed. Men de Tusinder af Kvinder, *Kvindehæren*, som der tales og skrives saa lidt om, men som i disse Besættelsesaar, tyst og snarraadigt, har virket og hjulpet i det illegale Arbejde, den er ikke rekrutteret blandt Amazoner, men blandt almindelige Piger og Koner, der saa i Overensstemmelse med Begivenhederne udviklede sig til at blive Soldater paa den usynlig Front.

Det var vist sjældent, at en Kvindes Indtræden i det illegale Arbejde blev markert ved en bestemt Begivenhed, hun fik ikke pludseligt en Dag tildelt en særlig Opgave, der med eet Slag placerede hende i Frihedskæmpernes stolte Rækker, nej, i langt de fleste Tilfælde gik det saadan til, at en illegal Mand, Søn, Broder eller Ven som den selvfølgeligste Sag søgte Bistand hos hende. Hun lukkede sin Dør op for ham og for hans Kammerater, og det betød næsten altid, at hun lod sin rolige Bolig forvandle til en Krudttønde, der hvert Minut paa Døgnet kunde springe i Luften. Forbløffende hurtigt fandt hun det naturligt, at der var Patroner i Thedaasen og Ammunition i Iskassen, og at hendes forhen fredelige Verden nu var gennemskaaret af kniitrende Løbegrave.

De fleste Kvinder er ængstelige for mørke Gader og fremmede Mandspersoner, og alt hvad der ellers kan betyde en Trusel mod deres Velfærd og Sikkerhed, men naar de først var traadt an paa den usynlige Front, skød de Ham, nu havde de jo noget at være modige for. Og mon det rigtigt er gaaet op for os allesammen, hvor modige Kvinderne har været gennem disse Aar: de har aldrig forlangt Beskyttelse, tværtimod har de ydet den.

Der er under Besættelsestiden sket en almindelig Mentalitetsændring: det naturlige er ikke mere, at Manden ofrer sit Liv eller sin Frihed for at beskytte Kvinden, det er hende, der ofrer sig for ham, for at han kan føre Kampen videre. I disse Aar har Kvinden været Mandens Skjold: De kommer! Skynd dig, flygt, forsvind. For Guds Skyld kom dog afsted, jeg skal nok klare dette! Og saa forsvandt Manden, og Kvinden gik ud og lukkede op for Gestapo Er der Fare ved at gaa der hen? Jamen, saa lad mig gøre det — det er værre, hvis de tager dig. Og

uden at blinke modtog Mændene Tilbudet, nye Tider havde skabt nye Skikke.

Mange, mange Kvinder har i Besættelsesaarene siddet som Gidsler for Mænd og været tilfreds med, at de med Fangenskab betalte deres Tribut til Fædrelandets Befrielse.

Hvadenten Kvinderne nu blev taget for Mændenes Skyld eller paa Grund af deres egen personlige Indsats, saa er det en Kendsgerning, at de klarede sig godt, mindst ligesaa godt som Mændene, naar de kom i Forhør, og naar de var i Fængsel. Jamen, Kvinderne blev heller ikke pint! Aah jo, det ske'e dog. Jeg kender en Kvinde, som blev mishandlet af seks Gestapomænd, slaaet saa hun Uger efter blaa og blødende fra Nakke til Hæl, fordi hun ikke vilde opgive, hvor hendes Søn opholdt sig — de fik det aldrig at vide: Jeg kender ogsaa en ung Kvinde, der paa Politigaarden var lukket inde med fire Hipomænd, der klædte hende nøgen af og under Ledelse af et Kvindemenneske piskede hende, til hun segnede — men de Adresser, hun omsider opgav dem, var forældede og uden Betydning.

Medens Kampen stod paa, har jeg aldrig hørt en Kvinde beklage sig, naar hun maatte bøde med sin Frihed, enten fordi hun havde været aktivt med i Modstandsbevægelsen eller fordi hun med sin Loyalitet havde værnet om den, jeg har heller aldrig hørt en Kvinde jamre sig over materielle Tab, som Kampen havde krævet — og hvad der er det sidste og største Bevis for Kvindens Tapperhed: Aldrig har jeg hørt et bittert Ord, naar Kampen for Befrielse kostede en af hendes Kære Livet — jeg har endda sjældent set hende græde mere end et kort Øjeblik.

Har man ikke vidst det før, saa har man under denne Krig forstaaet, at Heroisme ikke er en Sjældenhed, der kun skabes hos de faa og udvalgte, men at den lader sig føde blandt jævne, almindelige Mennesker, naar der er Brug for den — og det har Kvinderne haft i fuldt Maal; sjældnere for det øjeblikkelige Heltemod, der driver til Daad, medens Kuglerne synger i Luften, oftere for den modige Udholdenhed, der trodser Nervernes farligste Fjender, Uvished og Angst for dem, man holder af.

I Harmoni med sine særlige Egenskaber, i Overensstemmelse med sit Væsen og i Bekæmpelsen af sine Svagheder har Kvinden i Danmark gjort sig gældende i Frihedsbevægelsen, stille og stærkt. Nu er Tiden inde, hvor hun bryder Stilheden og bevarer Styrken for at gøre Brug af den i det Samfund, der skal bygges op. Hidtil har Kvindernes Interesse i det offentlige og i det politiske Liv kun været ringe — men hvis den nationale Kamp, der ogsaa blev en social politisk Kamp, nu blot har faaet dem til at forstaa, at Politik ikke er at betragte som et køligt Begreb, men som et Middel, det vigtigste, til at skabe Menneskene bedre Kaar, saa vil meget være naaet. Problemerkernes Menneskeliggjørelse vil betyde, at Kvinderne vil slippe dem ind i deres Hjerne og Hjerte.

Og er det først sket, er mere end den halve Sejr vundet.

Kate Fleron,
(red. den tidl. illegale «Frit Danmark»).

MED VIKINGSKIP PÅ ÆRME

9. bataljon forlater Norge.

Man fornærmer sikkert nok ingen når man sier, at aldri har landet vært besøkt av mere velkomne og mere populære utenlandske, militære gjester enn guttene av 99. Bataljon 474. inf. reg. U. S. Army, som nå i over fire måneder har hatt sin forlegning på Smestad.

Vi har hatt militære gjester før.

Ja — nå snakker vi ikke om tidsrommer 1940—45. De som da var her i landet var utelukende militære (?) og på ingen måte gjester.

Vi tenker tilbake på de mange fremmede sjøgaster i orlogsfart som i årenes løp har besøkt byen og landet. Som sjøfarende nasjon har disse sjøfarende guttene vært barn av våre hjerter. Vi er etter sigende et gjestfritt folk — og de var våre gjester, som vi ønsket skulle føle seg hjemme. De laget et festlig innslag i dagliglivet og vi tror de bar med seg et levende inntrykk av at de hadde vært velkomne, når de så forlot oss.

Barn av våre hjerter —

Javel, men disse John Bull's og Uncle Sam's sønner har ingen grunn til å ta det forsmædelig opp, når deres popularitet nå blir en smule overskygget av landkrabbe-infanterister.

De ble ikke alene barn av våre hjerter — de var sønner av eget kjøtt og blod. De kom ikke bare som velkomne gjester, de kom som befriere. Ikke bare

Øverst: Tyske krigsfanger samles i leir nær Rhin.

Midten: 99. bataljons kommandør, oberstløytnant Harold D. Hansen, på observasjon.

Nederst: 99. bataljon fører inn tyske fanger ved Albertkanalen i Belgia.

som representanter fra en stor og alliert nasjon, de bar bud fra Norges sønner og døtre som fant hjem i nytt land. De kom med bud fra de millioner av norsk byrd i Vesterheimen, at «gamlelandet» framleis ligger deres hjerter nær. De kom ikke som gjester i den forstand. De kom til sitt annet hjem. For manges vedkommende til deres virkelige hjem.

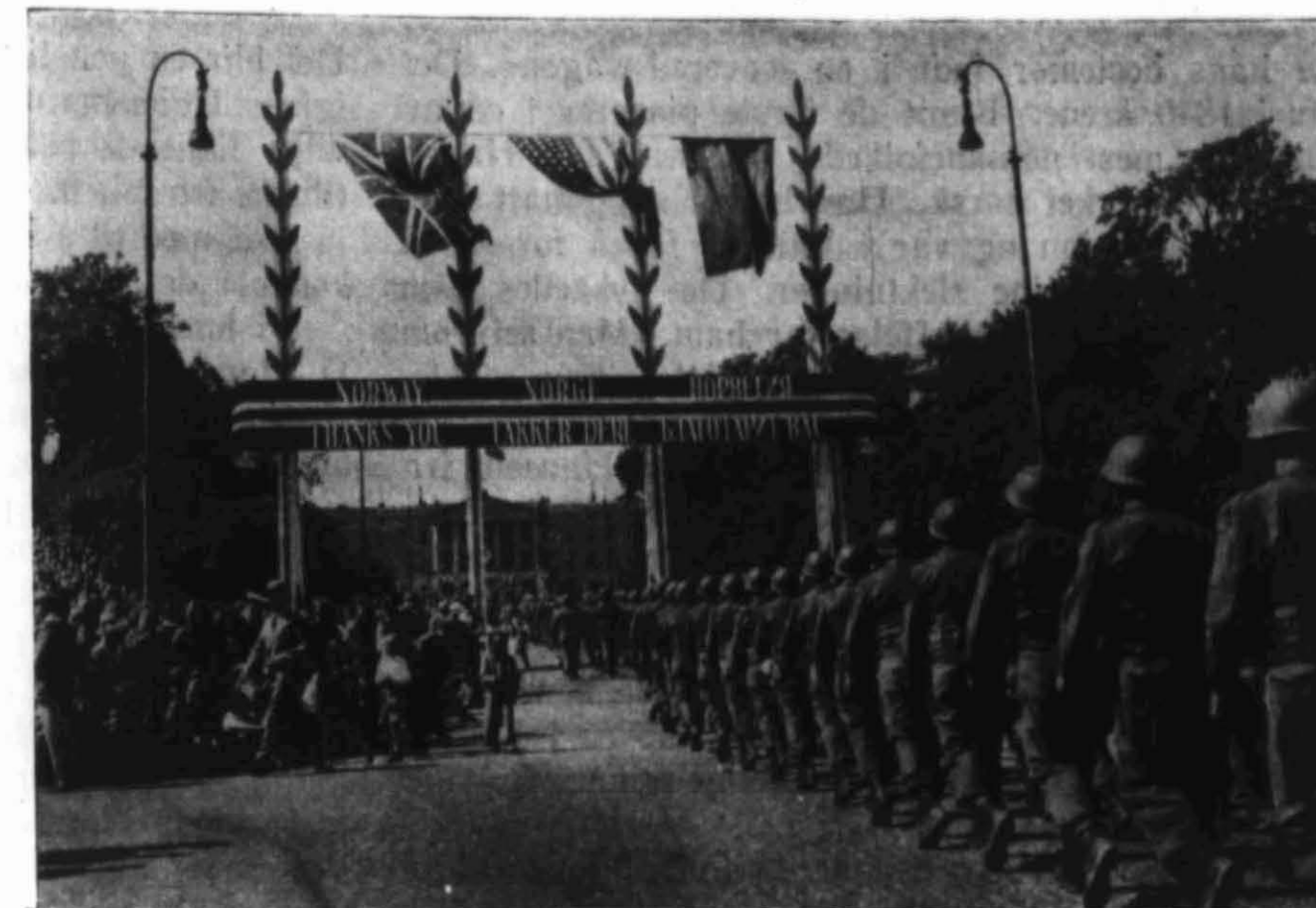
Selv ikke på våre egne ekserseplasser med årets rekrutter i øvelser vil man møte på ansikter og typer som er mere typisk norske enn om man tar seg en tur omkring barakkene og i leirområdet på Smestad. Blåøyede og lysluggete norske gutter i amerikanske uniformer møter en alle vegne. Rolige trauste karer med norsk bondeblood i årene. Gudbrandsdalen, Valdres, Trøndelag, Odalen, Østfold og Sørlandet. Etlinger fra alle landets kanter. Gutter hvis forfedre tilbake i annen, tredje og fjerde generasjon krysset Blåmyra for å finne nytt land til seg og sine. Gutter som bærer umiskjennelig preg av sin byrd — og som framleis taler sitt opprinnelige morsmål.

Vi ble fulgt omkring i leiren av sersjant Paul Hagen. Han har forfedre i Valdres og Eggedal og er fjerde generasjons amerikaner og er hjemmehørende i Wisconsin. Hans oldeforeldre dro vestover i Statene for å bygsle jord. På denne turen

Øverst: 99. bataljon defilerer på de alliertes dag i Oslo.

Midten: En gruppe fra Compagni 14 av 99. bataljon.

Nederst: Under den tyske mot-offensiven i vest før jul grov 99. bataljon seg ned ved Malmedy og holdt stillingen. Her sees en bombekasterstilling. Mannen holder bomben i hånden.

ble hans bestemor født i en «covered wagon». Det var i 1840 årene. Blant de første pionerer i en av Unionens mest norskbefolkede stater. Paul Hagen snakker utmerket norsk. Han hadde nylig hatt flere dagers permisjon og var i Valdres for å forsøke å treffe noen av sine slektninger. Det lykkedes ham ikke og det var en skuffelse for ham. Men selv om han ikke traff sine slektninger, føler han slektskapet med Norge.

Vi følges også omkring av Victor Hansen fra Pelican Rapids i Minnesota. Hans far var fra Aas, hans mor fra Odalen. De dro til Amerika i nitti-årene. Victor snakker norsk like godt som engelsk og begge språk så avslippt og flytende at det er en fornøyelse å høre. Han gleder seg til å komme tilbake til sin urmaker forretning i hjembyen i Minnesota, men han har med seg umistelige minner fra sine forfedres hjemland.

Vi kommer inn i en brakke og treffer Jens Oskar Holst fra Heidal i Gudbrandsdalen. Han er født i Norge. Var til sjøs og kom på sykehus i New York. Etter å ha blitt friskmeldt meldte han seg som frivillig, og har fulgt 99th Bat. i alle dyster. Og hjem til Norge vil han etter han er blitt dimittert.

Ja — her er nok å ta av. Norske gutter overalt. Da bataljonen ble utskrevet i 1942 var ca. 90 % av mannskapene av norsk ett. Etter kampene i Frankrike, Belgia, Holland og Tyskland måtte tapene erstattes med nye menn, men ennå består bataljonen av atskillig over halvparten norske og norskettede.

Vi hilser på staff sergeant Lars Solbjørg, hvis forfedre kom fra Alesund. Hans grandonkel er den kjente Ole Solbjørg som her hjemme under krigen vant ry med sine mannskapstransporter fra Mørebyene til England. Begge er nordmenn av beste støpning og begge møttes i samme kamp.

Og Nils Alm må nevnes. I 1919 kom han som søttenåring til U. S. A. Han er blitt musiker av profesjon og er ansatt for å være regimentets beste klarinett- og saksofonspiller. Hans navn er kjent over New Yorks kringkastings stasjoner. Han er i Norge for første gang nå på 26 år. Men det skulle man ikke tro når man hører ham tale norsk. Der finnes ikke antydning til fremmed aksent. Ikke et nølende sekund i valg av ord. Vi har truffet folk som etter et par års fravær har glemt å tale sitt morsmål. Man blir ikke bedre amerikaner av den grunn.

En vikingtype finner vi i farmeren John Ravnås fra Nord Dakota, technical sergeant ved bataljonen, en tettbygget kar med øyne så lyseblå som man sjelden ser selv på disse nordiske sommernetter over havbryn og skjærgård. Han ser fram til å komme hjem og begynne på farmen sin igjen. Faren som er fra Kristiansand har drevet den i krigsårene. Det har vært bra tider for farmere i U. S. A. de siste årene. Gjennomgående har det vært gode avlinger og gode priser på produktene, men som ventelig er vanskelig med arbeidshjelp. Staten Nord Dakota har bevilget \$ 500,— til hver av sine avmønstrede soldater. Regjeringen i Washington D. C. yter hver enkelt \$ 300,—.

Det blir en pen liten sum å ta fatt på arbeidet med igjen. Unionens øvrige stater vil antagelig også bevilge liknende beløp til sine gutter når de kommer tilbake fra felten. Noen overveldende kapital blir det jo ikke, men til å starte livet med som privatmenneske kommer det godt med.

Vi hilser på sjefen for 99th Battalion Col. Harold D. Hansen og hans nestkommanderende major Irwin Anzjon i deres kontor. Begge er sanne representanter fra et land hvor demokratiet inntar høysetet. Her møter man ingen påtatt eller anmassende militær oppblåsthet. Ingen brautende eller selvbeundrende patos, som ikke så sjelden særpreger deres europeiske kolleger.

Mens vi sitter på kontoret og snakker om 99. bataljons ærerike innsats under invasjonen kommer stadig soldater inn for å spørre om noe eller motta en beskjed. Her ser man ingen overdrevne geberder eller servil optreden. Det er kammerater som møtes. De har kjempet for samme saken. Når målet er nådd skyldes det gjensidig innsats. Og de respekterer hverandre gjensidig. Det har intet med disiplin og pliktoppfyllelse å gjøre, at den ene part med et smeld må klikke helene sammen og stå i stram giv-akt. Det er levninger fra en hengangen tid. Disiplin må det være i en armé. Men disiplin er gjensidig respekt og ikke forskriftsmessig servilitet.

At dette er ånden i hvert fall i 99th Battalion fikk man et levende inntrykk av når man så forholdet mellom disse offiserer og deres gutter.

Vi treffer en av gutta utenfor og kom i snakk med ham om Col. Hansen.

«Det er kar som ikke var redd av seg! Hvor vi var og hvor det var kamp fore, var han den første på pletten.»

En slik offiser behøver ikke benytte seg av teatraliske faktorer for å ha guttene med seg.

«They are good fighters!» sa major Anzjon. Det dekker alt.

I disse dager skal de amerikanske tropper som har vært her i landet siden begynnelsen av juni forlate oss.

At de gleder seg til å komme hjem etter fire års utlendighet er en selvfølge. Men det forekommer nok også blandete følelser. Det hørte vi uttrykk for. Vi traff mange som ville tilbake til Norge i nær framtid. Noe sier det at hittil er der inngått henimot 100 ekteskap og offentlige forlovelser mellom amerikanske soldater og norske piker bare i Smestad forlegningen.

At de nå reiser fra oss er også for oss et skritt i den riktige retningen. Vi lengter også etter å komme tilbake i normale folder. Og vi lengter etter å se byen og landet i sivilt antrekk. Men disse amerikanske guttene med vikingskipet på armen har opparbeidet seg en posisjon i våre hjerter. Vi vil savne dem og det innslag de med sine kledlige uniformer har skapt i gatebildet. Vi ønsker dem hell og lykke — og god tur. Og vi takker for behagelig samvær.

Vi traff Howard Bergen fra Lakewood i Ohio

som redigerte bataljonens Oslo avis — «Herald-Saga». Den kom bare ut i to nummere, da den av en eller annen grunn ble stoppet. Elmer Bergen har skrevet bataljonens historie. Den skal foreligge ferdig her i Oslo fra trykkeriets side like over nyttår og opplaget skal så sendes til U. S. A. og der videreføres til mannskapene, som på forhånd har subskribert på et eller flere eksemplarer.

Vi vil anbefale mr. Bergen at en del av opplaget også blir til salgs her i landet. Her er sikkert mange som har stor interesse av å få lese boka.

Når vi nå taler om historikk, så kan det nevnes at det allerede er utkommet en bok om Comp. M av 99. bataljon. Den er utgitt av stabssjersant John W. Kelly. Boken er interessant og usedvanlig pent utstyrt. Den gir en framstilling av kompaniets opplevelser i storm og stille. Vi hadde fornøyelsen av å treffe forfatteren — og må medgi at vi ble ikke så lite overrasket. Mr. Kelly talte norsk flytende. Hans mor er norsk, fra Helgeland — ble gift i Nord-Dakota med en irlender. Nå bor de i Salt Lake City,

I regjeringens følge og kjølvann.

9. april — 7. juni 1940.

II.

Bomben springer.

Det hadde foregått noe spesielt før 8. april.

Den 28. mars var det i London blitt holdt et møte i de allertes øverste krigsråd. Dagen etter gikk det melding ut over verden om at Hitler også holdt et slags «krigråd», og dagen derpå at tyske krigsskip var gått ut fra tyske Nordsjøhavner for — som det het — å ta kampen opp mot den britiske transportblokaden i nordiske farvann. Det er rimelig å tro at Hitler har vært godt underrettet om hva dette møtet i London hadde gjort vedtak om. I den uken som fulgte, kom det to-tre noter fra vestmaktene til Norge og Sverige. De sa alle fra om at vestmaktene fant det uholdbart at tyskerne uhindret skulle få fortsette med å ta viktige krigsforsyninger fra Norden gjennom nordiske farvann. Innholdet i disse notene er ellers ikke helt kjent, men i Osloavisene om morgenen den 8. april fantes gjengitt et Stockholmstelegram med kilde i Reuter om et par viktige punkter, som vi her ikke skal gå nærmere inn på.

Den 8. april om middagen ble det meldt om at et stort tysk transportskip, «Rio de Janeiro», var sunket utenfor Sørlandskysten ikke langt fra Lillesand. Meldingen om dette kom tidnok til aftenavisene i Oslo. Men før dette hendte hadde vi hatt en annen uhyggelig opplevelse som folk. Tidlig på natten var det kommet melding gjennom Reuter at Storbritannia hadde satt seg fore å legge ut miner på Norges vestkyst. Og om morgenen ble det norske utenriksdepartement underrettet om at miner var lagt ut på Hustadvika, ved Stad og i Vestfjorden. Samtidig ble «posisjonene» for minefeltene kunngjort gjennom kringkasting over London.

Det ble en travel morgen og formiddag for journalistene som skulle bringe rede i saken. Reportasjen som ble drevet om dette den 8. april om morgenen, ga til

Utah. Det bør nevnes at John W. Kelly er gift med en norsk-amerikansk dame hvis besteforeldre kom fra Mandal. Hun snakker norsk, og deres fire-årige datter har også lært norsk. Enda er det enkelte som påstår at norskdommen er på veg til å dø ut i Amerika.

Som et lite kuriosum vil vi her ta med en liten opplevelse John W. Kelly hadde under et offisielt oppdrag i tyskeleiren ved Sognsvannet. Han og hans venn, Georg Skarvåg fra Seattle (som reiste fra Trondheim i fem års alderen) hørte begge til M. Company — bataljonens bombekaster — og maskingeværgruppe. Ved Sognsvannet traff de nå en tysk kokk som de kom i snakk med. Det viste seg at denne tyskeren hadde kjempet mot 99. bataljon ved Aachen. Han ble såret og av ambulansen ført inn i landet. Senere kom han til Norge som rekonvalesent. De kunne utveksle detaljer om kampene som hadde foregått. Særlig satte stabssjersant Kelly pris på opplysningen om at bombekastningen — ved hvilken han selv hadde vært observatør — etter tyskerens utsagn hadde vært meget virkningsfull.

resultat at flere norske (eller andre) skip hadde passert Stad uten å merke noe til miner. På Hustadvika gikk en del britiske krigsskip innfor nøytralitetsgrensen og stanset skip i leia. Men da det kom et norsk krigsfartøy til stedet, trakk de britiske krigsskipene seg ut til grensen. I Vestfjorden ble det observert et større og et mindre krigsskip som gikk nokså nære under land.

På dette tidspunkt var altså de tyske «unnsetnings»-transporter kommet opp under norskekysten, temmelig langt mot nord. Det ble den dag ikke noen kamp. Hvor det ble av de britiske krigsskipene vet vi ikke. Imidlertid er det jo klart at de må ha vært i farvannene, i allfall i form av u-båter, for det taler jo «Rio de Janeiro»s skjebne om. Den tyske «unnsetnings»-ekspedisjonen syntes å ha fått gunstige vilkår for å kunne lykkes. Den var jo ikke kommet fullstendig som en tjuv om natten. Den norske utenriksminister hadde fått underretning fra sendemann Scheel om noen mystiske, megetsigende utskippinger i tyske Østersjøhavner. Natt til den 8. april meldtes at henimot et hundre tyske krigsskip av ymse slag passerte de danske Beltene på veg nordover. — Hvor var de norske observatørene?

Dette med «Rio de Janeiro» gjorde nok noen hver urolige. De norske statsmaktene syntes ikke fullt ut å forstå situasjonens alvor.

Stortinget ble sammenkalt til et møte for stengte dører om ettermiddagen. Det forlyder at det der ble snakket att og fram, og at det bl. a. der ble gitt melding om «Rio de Janeiro» på en måte som om det var en nyhet for stortingsmennene det som alt sto i aftenavisene. Etter rapportene fra Kristiansand het det at det var berget i land en hel del personer i «militærlignerde» uniformer, — at det blant dem som var berget ble opplyst at «Rio de Janeiro» var på veg til Bergen med mennesker, hester og kanoner for å hjelpe Norge mot engelskmennene. Det forlyder intet om at stortingsmennene ble sjokkert i nevneverdig grad. Hvis

det er sant som ryktet forteller, at regjeringen fikk fullmakt til å henstille til mineutleggerne å ta bort minene innen en viss tid, så styrker bare dette inntrykket av at stortingsmennene, og kanskje regjeringen med, nærmest misforstod situasjonen. Attpå til satt stortingsmennene denne kveld inne med opplysning om at «Rio de Janeiro» var gått fra Stettin den 6. april. Når så det også forelå melding om at bort imot hundre skip med etter all sannsynlighet samme slags last som «Rio de Janeiro» hadde, om natten var gått opp Beltene, da må en spørre om ikke det norske folk var både modent for og av «forsynet» utsett til å kunne bli overrumplet.

Vi skal ikke si noe stygt om oss selv, men tro om vi ikke likevel tør antyde, at et folk har den ledelse det fortjener?

Det var jo «cremen» som gikk fra hverandre i Stortinget ved 20.30-tiden om kvelden den 8. april, og spekulerte på hva som nå var i gjære: ska tru det går gale. Kanskje snur tyskerne når de får vite at vi har bedt engelskmennene om å ta bort minene? Det var i allfall denne eliten av norsk politisk representasjon som ved midnattstider «våknet» ved flyalarm og spekulerte på om det kanskje var øving. — Selv utenriksministeren har erkjent at han trodde det var luftvernøving. Og da så. Men både han og de andre regjeringsmedlemmene og dertil stortingsmennene fikk nok så prompte klart for seg hva som foregikk.

Flyalarmen var det alvorligste varsku. Vi våknet noen hver.

På morgenvksten 9. april fikk utenriksminister Koht så vidt slengt det med at det var gått ut ordre til mobilisering, da han i kringkastingen ga det norske folket en kort melding om det som hadde passert om natten. Stortingsmennene «mobiliserte» seg selv til et ekstratog for med regjeringen i spissen å dra til Hamar. Men ut over formiddagen og ettermiddagen fikk togene mange andre reisende. Blant dem var det ikke få som fulgte den mobiliserings«ordren» som de ikke hadde fått på annen måte enn gjennom kringkastingen eller gjennom rykte eller de endatil mobiliserte på eget instinkt.

Regjering og Storting kom seg vel avgårde. Hovedstaden lå der som et stort spørsmålstejn. Hva ville skje? — Hvorfor reiste Regjeringen og Stortinget? Skulle byen gis fienden i vold uten sverds slag? — Det var fatalt, men slik føltes det. En god del av de journalistene som hørte regjeringsspressen til, ristet støvet av støvlene og tok seg ut av byen, hurtigst og best mulig. Det lot til at de hadde instinktet i orden. Sentralinstitusjonen for den norske presse, Norsk Telegrambyrå, utstyrte også en ekspedisjon som kom seg avgårde i siste liten. Alle der i gården ble dog ikke med.

Noen tok seg fram med buss, andre med biler eller tog. Mot Hamar bar det.

Skulle Norges Storting derfra føre forhandlinger med tyskerne tru? Ja, for forhandlinger måtte det vel bli. Sånn uten videre kunne ikke folkerepresentasjonen fly unna ansvaret. Det måtte vel være meningen at de ville søke å komme på talefot med den elskverdige og sjølbedne gjesten. — Av dagspressa vil almenheten ha fått greie på at det ble så vidt prøvd med forhandlinger.

Den som skriver disse linjer, hadde i oppdrag å nå fram til Hamar for å referere Stortingets forhandlinger. Mange uheldige sammenreff gjorde at han ikke kom avgårde før ut på ettermiddagen. Med jernbanetog om ettermiddagen bar det ut fra Oslo. Toget var fullpakket. Det var mange yngre menn som fulgte med dette toget. De skulle til Gardemoen eller Trandum for å ta imot. De hadde sett tyske soldater i Oslo og de visste at det ikke var mer håp for hovedstaden, hvis ikke det skulle skje et under. Det gjaldt å komme Regjeringen til unnsetning i denne nødens time. Hva de

bar på innerst inne, disse karene, er ikke godt å gjette. Men det er rimelig at de fleste bar på et lite agg, fordi de ikke var blitt mobilisert på en skikkelig måte, ett døgn eller to før, om ikke mer.

På den annen side kunne de sitte der med en kjensle av at de var med og tok saken i sin egen hånd. Landet skulle forsvares! — samme hvor folkerepresentasjonen tok vegen. Mange var i tvil om det i det hele tatt var gitt noen mobiliseringsordre.

Nå går vi over til jeg-formen og forteller videre om reisen til Hamar.

Klokken var henved 22-tiden da toget sterkt forsinket prustet inn på jernbanestasjonen i en helt mørklagt by. Jeg og følget mitt — to damer — spurte oss fram for å få greie på hvor Stortinget holdt til. Ingen visste. Vi kom til slutt inn i en avisredaksjon. Jo, der visste de beskjed. Regjeringen og Stortinget var i huj og hast dratt avgårde for vel en times tid siden. Det var kommet melding om at tyske styrker var på veg til Hamar for å fange de høye herrer, om ikke akkurat høye i hatten, som det heter. Det het seg at de ikke hadde hatt tid til å ta med seg yttertøyet, men dette er vel en overdrivelse. Skjønt, hvem vet! I stortingsdokumentet om denne affæren, som nylig er blitt offentliggjort, står det at presidenten sa at alle måtte være på stasjonen om fem minutter. Det var satt opp ekstratog der. Og kjenner jeg stortingsmennene rett, vet jeg at de ikke lar seg be to ganger når det gjelder å bringe seg selv i sikkerhet.

Det ga en eiendommelig følelse å stå der i Hamar den beksvarte kvelden og ikke vite hvor en skulle ta vegen for å innhente «rømlingene». Det ble sagt at de var reist til Elverum. Men dit gikk det ikke flere tog den kvelden. Endelig fikk vi tak i en bli og ba om å bli kjørt til Elverum.

Ved midnattstid nærmet vi oss Midtskogen. Putselig kom vi opp i et virvar av biler som sto på alle slags fasonger, noen på vegen, andre i veggroften og atter andre inn mellom trestammer på begge sider av vegen. «Ka e' tiss?» som bergenseren sier. — Det fikk vi straks svar på. Bilen kom ikke lenger og vi måtte ut av den. Lenger framme så vi norske militære i full sving med å lage barrikade. De mange bilene som sto der, var blitt beslaglagt den siste timen etter at de militære var kommet til stede for å finne et laglig punkt til å møte tysken på. Svære trær var blitt felt og lå over vegen med flettverk av ståltråd mellom. Biler og busser ble stoppet etter hvert som de kom, og sjåførene fikk ordre om å sette bilen her eller der. Den kunne bli kjørt eller skjøvet utfor vegen eller tvers over vegen, alt etter som det passet. Det så ut til å skulle bli en solid barrikade. Med den største velvilje ble jeg og mine damer loset den eneste, trange og vanskelige veg gjennom barrikaden.

Kommet vel igjennom sto vi på landevegen for å gå til fots til Elverum. Mens vi sto der, kom det en herre etter oss. Han var også kommet med bil fra Hamar og var blitt loset igjennom den hemmelige åpning. Spørsmålet var om også han skulle måtte gå til Elverum. Han hadde hatt sin egen bil, men selv om han var den han var, måtte han la bilen tilbake. Denne herre var den finske minister i Oslo, Toivola. — Hva tenkte han der han sto? Var dette noe til barrikade å møte tyskere med? — Nå, barrikaden i og for seg kunne vel tjene til formålet. Det var jo ingen panserkolossal den skulle holde imot. Men hvor var soldatene? — Det var ikke mange som rykket fram. Etter alt å domme kunne tyskerne ventes når som helst. Hva og hvor mange hadde vi å møte med? — Jeg kan ikke nekte for at jeg reflekterte over dette.

Imidlertid. Det var ikke noe blivende sted for en som skulle unnsette eller bivende Nødankeket i dets nødtime. Vi innstilte oss på å gå og begynte marsjen mot Elverum. Med koffertene i hendene og med en usikkerhet om hva vi gikk imot, ruslet vi landevegen i mørke natten. Da vi hadde gått et stykke kom en bil etter oss.

Det var en militærbil. Den stanset og vi måtte legitimere oss. Inne i bilen skimtet vi den finske minister. Ja, ja, det var ikke noe å si på at han ble begunstiget. En stakkars pressemann som var attasjert selve Stortinget var det ikke så noye med.

På vegen opplevde vi en og annen avveksling. Det kom biler, lastebiler fra Elverum både med mannskaper og materiell til barrikaden. En og annen mindre sperring var også etablert, og på visse mer utsatte punkter råka vi på en mitraljosepost. Nå etterpå erindrer jeg meg hva utenriksminister Koht fortalte oss om slaget på Midtskogen, at denne natten lærte norske, uøvde soldater seg til å skyte med mitraljose for første gang. Og debuten var etter måten respektabel, fortelles det. Om lag kl. 1.30 om natten gikk vi over den gamle

9. april — og mobiliseringen.

Engelskmennene hadde proklamert mineutleggingen på norskekysten mandag morgen den 8. april 1940.

Tre telegrammer som samme dag ble sendt ut gjennom NTB illustrerer situasjonen. Det ene var fra London gjennom Reuter og lød slik:

«På offisielt hold i London fortsetter en å uttale at den britisk-franske aksjon mot Norge ikke fører med seg noen risiko for Norges nøytralitet og at den heller ikke representerer noen fare for norske borgers liv og eiendom eller for noen skipsfart, siden det er gitt grei beskjed om minefeltene og deres utstrekning. Det eneste formål med aksjonen, sier Reuter, er å stenge korridoren som tyskerne har brukt. Men, heter det videre: I London forstår en utmerket den farlige situasjon som Norge og Sverige er i.»

Det andre telegrammet er også datert London og lyder:

«På offisielt svensk hold blir det i dag sagt til Reuters Stockholmskorrespondent at Storbritannia går for vidt. Nå føres krigen inn på vårt område, blir det tilføyd. Tyskland treffer motforholdsregler. Det vil uten tvil føre til et større sjøslag i norsk territorialfarvann. Tyskland kan også tenkes å ville tilby Norge militær støtte for å beskytte det mot de allierte og sende tropper nordover. Slike steg ville føre krigen fra vest nordover.»

Det tredje telegrammet er datert Paris:

«Agence Havas erklærer at tyskerne har «forandret sine disposisjoner» ved Nordsjøen og Østersjøen, fra Wilhelmshafen til Königsberg. Det gjelder et visst antall militære enheter som siden krigens begynnelse har vært samlet langs Tysklands nordkyst. Siden oktober (1939) har tyskerne øvet seg i trossetransport (med skip). I de tre første siste dagene er disse militære enheter blitt forøket og øvelsene med tropeskip ble hyppigere.»

Det første av disse telegrammene forteller at Storbritannia og Frankrike har regnet med at mineutleggingen i allfall ville bringe Norge i en ytterst farlig situasjon, altså sannsynligvis i krig.

Det andre telegrammet viser svensk bekymring som tydelig gir uttrykk for at den fransk-britiske aksjonen vil føre krigen fra vest nordover.

Det tredje telegrammet avslører noe som folk flest ikke kjenner til eller har tenkt over, nemlig at tyskerne helt siden krigens begynnelse var observant på den mulighet at situasjonen i nord kunne bli slik at de ble nødt til å rykke ut.

Dette gir bakgrunnen for situasjonen hos oss i april.

Elverumsbrua, og litt etter sto vi så å si i sentrum av byen. Mørkt var det, og vi skimtet så vidt konturene av hus. Ved et hjørne stanset vi. Ingen til å spørre. Stilt som i grava. Brått ser vi et baklyst på en bil. Vi svinger dit. I det samme hører vi røster — folk kommer springende mot bilene. Det er pressefolk og andre. Også stortingsmenn. Alle til bilene. Nå gjelder det å komme avgårde! Enn Stortinget da? spør vi. Skal ikke Stortinget være her heller? Nei, Stortinget er ferdig. Ferdig, forstår de! Oppløst — i sine enkelte faktorer, men ikke høytidelig oppløst. Kongen og Regjeringen er alt avgårde østover mot Nybergsund. Så var det ikke annet for. Vi måtte også inn i en bil, og så humpet vi avgårde østover, vi også. (Forts.)

Og vi spør oss selv: hva inntrykk gjorde den på våre styresmakter?

To telegrammer til bidrar til å illustrere situasjonen ytterligere: Da Finnland og Sovjetsamveldet hadde sluttet fred skrev Times følgende den 14. mars 1940:

«Vi forstår fullt ut Norges og Sveriges vanskelige stilling. Deres geografiske beliggenhet er lite misunnelseværdig. Det er meget sannsynlig at Tyskland ville ha grepet inn, og Norge og Sverige ville da ha blitt en slagmark for stormaktene.»

Samme dag offentliggjøres følgende telegram fra Berlin:

«Deutsche Diplomatisch-Politische Korrespondenz» skriver: Det var ikke Finnland det gjaldt for Vestmaktene, men en forlengelse av vestfronten. Nå er Vestmaktens spill klart.»

Kan en tale om to sjeler og én tanke, så må det være i dette tilfelle. Og dette er bare smakebiter av store mengder meldinger som klart og tydelig viste hvor landet lå.

Nå går det ikke lenger å si at det var den engelske mineutleggingen som fikk tyskerne hit opp. Men en kan gjerne spørre seg selv hva meningen var med å legge ut minene natt til den 8. april, når en vet at de tyske transportskipene var på veg til Norge alt 5. og 6. april. Var virkelig det britiske etterretningsvesen så dårlig orientert når det gjaldt en så omfattende flåtebevegelse som den tyske i Østersjøen? Forholdet er sannsynligvis det at mineutleggingen som var besluttet i det øverste krigsråd i London 28. mars, formelt måtte settes i verk nettopp for å skjule det britiske kjennskap til den tyske flåteaksjonen. Mineutleggingen var i grunnen bare kamouflasje, muligens bortsett fra en del av Vestfjorden.

Hvordan var så inntrykket i det norske storting den 8. april?

To telegrammer til NTB om formiddagen fortalte at store mengder tyske skip av forskjellige kategorier var gått nordover gjennom Storebelt. Det var krigsfartøyer og andre skip, i et antall på opp til 100 nevntes det. — Dette ble kjent gjennom middagsavisene. Det er åpenbart at regjeringen og stortingsmennene ikke hadde tenkt seg et direkte overfall på Norge, men muligens at et større oppgjør til sjøs mellom Vestmaktene og Tyskland foresto på kysten vår.

Om formiddagen holdt utenriks- og konstitusjonskomiteen møte der utenriksminister Koht gjorde greie for situasjonen. Det ble vedtatt at han skulle gi en redegjøring for åpne dører i Stortinget om ettermiddagen og at spørsmålet om mineutleggingen skulle behandles i møte for stengte dører like etter det åpne stortingsmøtet.

Slik gikk det også.

Dessverre foreligger det ikke fullstendig referat fra det hemmelige møtet. Referatene ble overlevert fylkesmann Christensen som ut på sommeren lot dem brenne for at tyskerne ikke skulle få tak i dem.

I skyggen av Rio de Janeiro-affæren ble dette stortingsmøtet åpnet og ordet straks gitt til utenriksministeren som redegjorde for notevekslingen og hva regjeringen hadde tenkt å gjøre. Han framhevet herunder at det var forutsetningen å gjøre en henvendelse til den britiske regjering med krav om at minene måtte bli fjernet snarest og innen en viss tid. Ble de ikke det, måtte Norge selv ta bort minene, med innsats av mennesker og materiell. Denne tankegang fikk stortingets umiddelbare tilslutning, idet ingen møtte imot, mens flere av talerne understreket nødvendigheten av å gå til rådgjerd for å møte den overhengende fare som de var klar over. Men stort sett hersket det en merkverdig ro over forsamlingen. Det var ingen som slo fast at nå er tyskerne over oss, nå er de på strandhogg i Norge, bortsett fra Moseid og Sven Nielsen som begge advarte sterkt og pekte på at vi var alvorlig i faresonen. — Noe av det merkverdige var så lite stortingsmennene reagerte på forsvarsministerens innlegg. Han fikk ordet ved 18.30-tiden for å gi en formell underretning om at et tysk skip var senket eller sunket utenfor Lillesand ved middagstider, noe som aftenavisene alt hadde brakt meldinger om. Forsvarsministeren sa at i følge den tjenstlige rapport fra den sjømilitære distriktskommando i Kristiansand var det brakt i land soldater i militærliknende uniformer, men noe nærmere forelå ikke. — En times tid eller halvannen senere fikk forsvarsministeren på nytt ordet. Denne gang kunne han meddele at det var brakt i land en hel del uniformerte tyskere som hadde kunnet opplyse om at «Rio de Janeiro» var blitt senket av en ubåt. Skipet hadde hester og kanoner om bord og var på veg til Bergen for å bringe hjelp til nordmennene mot engelskmennene.

En skulle trodd at dette skulle virket som en bombe, men det lot ikke til det. Hva den enkelte stortingsmann kan ha kjent eller tenkt, er det ikke godt å vite. Men hadde de kjent sin plikt, om de hadde vært våkne, så ville de sagt til regjeringen: mobiliser og det i denne kveld! — Det ble nok talt om mineutleggingen. Men også når det gjaldt den, var det visse om og men. Utenriksministeren advarte mot for drastiske rådgjerd så brått, da disse lett kunne oppfattes provokatorisk (eller noe i den retning) overfor den ene av de krigførende. Vi var likesom ikke provosert nok til at vi kunne ta krigerske rådgjerd, mente han. En annen taler, T. Sverdrup, minte om at en trengte om lag tjue oppsyns- eller vaktskip til å rettleie om minefeltene. Altså kunne en ikke legge ut miner før disse fartøylene var skaffet til veie, formodentlig. — Slik lå det an i vårt kjære storting i det øyeblikk tyske krigsskip gikk langs kysten vår og enkelte alt var på veg inn mot selve hovedstaden.

Om natten ble både storting og regjering vekket, i dobbelt forstand. Og etter en urolig natt innfant herrene seg på Østbanestasjonen den 9. april om morgenen. Det har vært reist spørsmål om hva slags mobilisering som var satt i verk.

Til en av NTB's medarbeidere uttalte utenriksminister Koht på Østbanestasjonen om morgenen bl. a.: Det er en uhørt voldsåd Tyskland her har gjort seg skyldig i overfor Norge. Tyskerne unnskylder sin handlemåte med at de måtte gjøre dette, idet de påstår at hvis ikke, ville England og Frankrike gjøre det samme. Men, sa utenriksministeren, dette hadde vi ikke tro på. Til slutt uttalte utenriksministeren at vi får håpe at denne tilstand ikke vil vare for lenge, og for øvrig ga han den opplysning at det i natt gikk ut alminnelig mobiliseringsordre.

Så vidt NTB. — Det er nå etter krigen blitt opplyst at det var utgått delvis eller «stille» mobiliseringsordre. Koht kan selvsagt ha sagt til NTB's mann at det i natt er gått ut ordre til mobilisering, og at referenten har oppfattet dette som alminnelig mobilisering. Dette spørsmål kan en ikke få nærmere klarlagt nett-

opp nå. Men det er nok et punkt som granskingskomitéen vil ha sin oppmerksomhet henvendt på. — I allfall er det sikkert at det er NTB å takke at det ble en slags mobilisering denne dag, da det var NTB's melding som ble kringkastet og hørt av folket. Brevkortene med innkalling til delvis mobilisering lå ved det tidspunkt ennå på postkontoret i Oslo, om de over hodet alt da var kommet dit.

Skuddet i Skjeberg 1942.

I «Norsk Front» for 21. juni står det at dette skuddet ble brukt som påskudd for jødeaksjonen i Norge. Tilfeldigvis leste jeg dette i samme time som avisene fortalte at Karsten Løvestad var gjenfunnet som lik i Trandumskogen.

Som muligens noen av leserne husker, ble Løvestad og to av de mange jøder som på falske pass skulle reise til Sverige med dette toget, arrestert av Stapo Hvam under fart. Løvestad trakk revolveren og skjøt Hvam, hvorefter de tre hoppet av toget. — De ble tatt alle tre under dramatiske omstendigheter, takket være en tåpelig opptreden fra Skjebergbefolkningens side.

Nasjonalsinnet norsk politi var også nødt til å spille en bedrøvelig rolle under dette. Forordningen og jødearrestasjonene var på dette tidspunkt ferdig, men ikke offentliggjort. Den var imidlertid kjent i undergrunnsbevegelsen vår, og det ble arbeidet iherdig for å få jødene avgårde. Med alle utenlandstog og over alle flyktningsruter langs den sørlige delen av grensen gikk det transporter.

Om hendelsen på hurtigtoget denne oktoberdagen ble brukt som unnskyldning for hard behandling av de jøder som ikke kom seg vekk, er trolig, men å si at den ble påskuddet for jødeaksjonen, er ikke sant.

Når jeg skriver dette, er det fordi jeg gjerne vil få bidra til å vaske Karsten Løvestads minne skinnende rent. Hele kobbelet av aviser kastet seg over ham for å gjøre ham til en gemen forbryter — han som var verdens snilleste gutt, men rolig og kald når det gjaldt. Frivillig innsats i Finland, og deltagelse i krigen mot tyskerne helt til Bardufoss i nord, hadde gitt ham forutsetninger som få hadde til det illegale arbeid han gjennom to år fikk gjøre for Norge. Han betalte med livet. Mer har ingen å gi.

Sverre Skaug,
HS 1121/212 — nr. 2893.

Max Hansen kan si det.

I Stockholm gjester p. t. Max Hansen som kongen i operetten «Den skjøne Helene». Han lirer fra seg mangen god drøy vits. Latteren runger i salen når han bl. a. sier: «De gamle guder vil hevne seg. Jeg avsetter gudene. De kan bli landshøvdinge uti landsorten — eller så där.» (Ondskapsfulle folk tenker på en viss utenriksminister som man prøver å plasere som landshevding.) Eller denne: «Jeg spur folket: har vi sovet?» (Tilhørerne brøler ja.) — «Ja, men vi har sovet godt!» — Eller denne: «Andres motto er «Hold ut!» Vårt motto er «Hold med — flest mulige!»

BBC.

Da buldrebasen Quisling 9. april begynte å forurense æteren, skrudde vi av for Oslo radio. En tid hadde vi Hamar, Vigra og Tromsø. Så måtte vi hoppe opp på kortbølgen på London — og en såre kort tid Paris.

Ja, hva har ikke London radio betydd for oss i den mørke og tunge tiden! Så lenge vi beholdt apparatene

våre var det den alene som holdt motet og humøret oppe i fornedrelsens tunge tid. Hvor forunderlig kjære ble de oss ikke disse stemmene fra London! Da det ble dødsstraff for å lytte på radio, var det nesten som å gå i kirken når vi satte oss i en bortgjemt krok på loft eller i kjeller og satte mikrofonen på ørene. — Nå er klokka snart halv sju, sa vi. — Nå er det Londontid!

Særlig folksomt var det gjerne på søndagene når Øksnevad kom med oversikten. For tusener av illegale lyttere er London og Øksnevad forskjellige uttrykk for samme begrep. Og gjennom den illegale pressen nådde Øksnevads ord inn i alle hus og hytter.

Det er hevet over en hver tvil at uten London radio — og uten den illegale presse — hadde den norske fronten neppe holdt. Når det vordende norske krigsmuseum kommer, må det reises et alter for æterbølgene fra London.

BBC er forkortelsen som hele verden kjenner. Før 1927 betydde det British Broadcasting Company. Etter 1927 British Broadcasting Corporation. Det var ikke bare Norge som hentet åndelig føde og stimulans derfra. BBC sendte daglig ut nyheter på 25 europeiske og på 24 oversjøiske språk.

BBC har til en hver tid reisende reportere. De er alltid å finne i begivenhetenes sentrum. De telefonerer til London det de ser eller hører. Så sendes det ut over hele verden — enten det nå er i News Reels eller andre sendinger.

En av de mest kjente av disse Radio-ambassadører heter Norman MacDonald. I tiden etter kapitulasjonen oppholdt han seg en tid her i Oslo. «Norsk Front» fikk anledning til å treffe ham, og han ønsket å sende en hilsen til hele den norske illegale presse.

Oslo, 10.5.45.

During my work for the B.B.C. in London I often heard news of the work of the Norwegian Home Front, & not least of their press. Now that I am in Oslo, I can appreciate the efficiency of the Home Front in general, & of their press in particular. I have been reading with much interest some copies of Norsk Front's Ukeavis & have been greatly impressed by the whole appearance of the paper - its make-up, print & very comprehensive contents. Clearly such a paper would have been a credit to whoever produced it in unusual circumstances. In the particular difficulties in which it has been produced for three years, it certainly represents a very remarkable achievement, of which any Editor could & should be proud. I am glad to be able to send this greeting to you on behalf of the B.B.C., which has done its best, during the last five years, to help the work of the Norwegian Home Front.

Norman MacDonald.

During my work for the BBC in London I often heard news of the work of the Norwegian Home Front, and not least of their press. Now that I am in Oslo, I can appreciate the efficiency of the Home Front in general, and of their press in particular. I have been reading with much interest some copies of Norsk Front's Ukeavis and have been greatly impressed by the whole appearance of the paper, its make-up, print and very comprehensive contents. Clearly such a paper would have been a credit to whoever produced

it in normal circumstances. In the particular difficulties in which it has been produced for three years, it certainly represents a very remarkable achievement, of which any editor could and should be proud.

I am glad to be able to send this greeting to you on behalf of the BBC which has done its best, during the last five years, to help the work of the Norwegian Home Front.

Norman MacDonald.

Innenlandske nyheter i den illegale presse.

Det innenlandske nyhetsstoffet var et stort problem for den illegale presse. Distribueringen av parolene gikk forholdsvis knirkefritt, men det var også alt. For nyhetsstoffet for øvrig fantes det ingen organisert tjeneste. Hver avis måtte selv besørge «reportasjen», og det sier seg selv at denne ofte ikke kunne bli uttømmende nok. «Norsk Front» var så heldig å ha et vidt forgrenet etterretningsapparat, og vi la den største vekt på å bringe en helt ut pålitelig reportasje. Men det kunne selvsagt ikke unngås at det nå og da innsnek seg feil. «Trykkfeil», mangelfull tyding av coder, blomsterspråk i telefoner osv. måtte virke til dette. Gjennom visse sentraler innløp det også tallrike klager over navngitte personer. Slikt måtte jo alltid kontrollundersøkes, og det viste seg ofte at rapportene var av dubios art. Personlige motsetningsforhold spilte vel en viss rolle her, og da er det lett å tape det objektive syn. Meget gikk derfor direkte i papirkurven — eller rettere sagt ovenn.

En virkelig tabbe begikk vi en gang ved å melde at alle fangene på «Ny-Grini» (Mysen) var befridd. Dette skyldtes en misforstått melding.

I vår legale tilværelse (1 juni i år) gjorde vi oss skyldige i en pussig tilsnikelse. Vi brakte en uttalelse av Churchill om de norske flygeres innsats i England 1940. Det gjalt selvsagt hans takk til de engelske jagerflygerne da Luftwaffe var slått tilbake og slaget om Storbritannia vunnet. Ordrett sa han: «Never in the field of human conflict was so much owed by so many to so few.»

Sekretær K. Torgersen, Akers Ligningskontor, opptrådte ikke i strid med „overtidsparolen“.

På grunnlag av en rapport brakte vi i mars i år en melding om at sekretær K. Torgersen ved Akers Ligningskontor hadde pålagt kontordamene å overtre en parole med forbud mot overtidsarbeide.

Etter at en rekke funksjonærer bl. a. i Oslo og Aker kommuner ble avskjediget og til dels arrestert i februar d. å., kom det som bekjent en parole fra H. L. om at alt overtidsarbeide skulle opphøre. Denne parole ble også fulgt ved Akers Ligningskontor. Like etter ble det dog gjort en unntakelse for ligningskontorene i Oslo og Aker, slik at det her skulle være en avviklingstid for overtiden på i første omgang 1 måned. Denne endring i parolen ville H. L. ikke gi skriftlig. Den ble bare meddelt muntlig. Sekretær K. Torgersen har selv sagt fra — både om parolen og deretter om endringen av samme — at det skulle være en overgangstid for ligningskontoret slik at de i mars måned kunne arbeide overtid, men redusert til 50—60 prosent av full overtid. Dette er sikkert ikke blitt tilstrekkelig forstått av alle, og rapport innsendt og opp tatt i vår avis.

Etter dette står det fast at det ikke foreligger noe å utsette på sekretær Torgersens forhold i denne saken. Han har under hele krigen inntatt en fast nasjonal holdning, og etter at han ble anmodet om det, har han også deltatt aktivt i Hjemmefrontens kommunalgruppe.

Tillegg til «Norsk Front» nr. 65. (Ikke for fri sirkulasjon).

En kort historikk over „Norsk Front“.

En illegal gruppe ble i 1941 enig om at en måtte se å få dekket det skrikende behov for nyheter — og å utbre antitoxin mot den ensrettede presses gift-drypp. Vi begynte i det små, og sendte ut stensilerte aviser (uten tittel). Nu og da også mindre trykksaker.

I mars 1943 hadde vi bygget opp et større apparat. Vi drev transport over grensen, hadde bygget opp et eget omfattende etterretningsapparat osv. Nå ble det bestemt at vi for alvor skulle gå inn for avis-distribusjonen. Bladet fikk navnet «Norsk Front», og jeg knyttet til det en stab av medarbeidere også utenfor Milorgs rekke. Opplaget økte jevnt den hele tid. Det var ofte på tale å søke kontakt med H. L. Presseleder, men uheld som med regelmessige mellomrom tilstøtte «concernet», holdt oss tilbake. Vi hadde jo også vårt eget etterretningsapparat (NORFRO) med kontakt så å si «all over». Vi behøvde heller ikke økonomisk støtte — så vi holdt oss av forsiktighetsgrunner for oss selv så langt råd var.

Avisen var strengt upolitisk — dette skulde da også ligge i navnet. Likevel har det hendt at vi er blitt utskjelt snart for å være erkereaksjonære, snart for å være kommunister. Til det siste bidrog også navneforveksling med «Fast Front», og da et organ «Norsk Front» i 1944 begynte å trykkes i Sverige, skulle angivelig navnelikheten innebære så meget. Vi i avisen vår har tatt disse «rykter» som bevis for at vi virkelig har klart den upolitiske linje vi staket ut. Våre faste lesere visste at det kun var en sak vi arbeidet for: Norge fritt igjen.

Fra tid til annen sendte vi også ut annet trykt propagandastoff, bl. a. ble vårt lille hefte om Westfalten-forliset spredt i stort opplag. Gestapo og statspolitiet trodde at denne også var trykt i Sverige. Vi anvendte alltid i satsen svenske ö'er og æ'er, og stundom satte vi som utgiver «Lasse Karlsson».

Vi var et par ganger i faresonen og måtte suspendere utgivelsen en uke eller så, flytte til nye lokaler eller gå i dekning. Men stort sett slapp vi med skrekken. Vi mistet dog i nov. 1944 vår trykkerileder, Thorleif Enger. Han ble skutt av Gestapo (cfr. Norsk Front for 12. juli i år.) Etter ham fungerte Bjarne Gukild en tid, Thor Skogfelt en kort tid, og etter kapitulasjonen sjefredaktøren selv. For det tekniske apparat (stensilering og duplisering) har flere personer fungert som leder.

I april 1944 var det stor razzia i strøket Holmenkollvegen — Sørbyhaugen — Sørkedalsvegen — Aspehougsvegen. Et stort oppbud av tysk politi og gestapo undersøkte hvert enkelt hus en formiddag fra 5—11. En fikk heldigvis tid på seg til å treffe sine disposisjoner, men hele vårt arkiv, aviser og verdifulle dokumenter måtte dessverre brennes. Likevel holdt det på å gå galt — om det var bare et tilfelle at Gestapo særlig la sin elsk på dette huset får en la stå usagt.

Siste vinter ble opptaket gjort til å få utgitt regelmessig en trykt «Norsk Fronts Ukeavis». Denne fikk et så pent typografisk utstyr som vel mulig og var beregnet på å kunne gi plass til fyldigere artikler og oversikter. Den ble trykt avvekslende i fire-sidig og åttesidig stort format. Typene var (som før sagt) med vilje valgt slik at folk måtte tro at avisen var trykt i Sverige. Men det kunne jo ikke unngås at det av og til måtte forvirre litt når vi hadde med ferske nyheter, meldinger om begivenheter som var inntruffet kanskje et par dager før avisen kom i sirkulasjon. Avisen ble også sendt til forskjellige andre byer og større steder på landet. Vi brukte da gjerne konvolutter fra offentlige kontorer, slik som Arbeidsformidlingen, departementene, politipresidiet osv.

Norsk Fronts militære medarbeider var oberst-løytnant Toralf Øyen. Han var et høyt skattet medlem av redaksjonsstaben og skrev alle krigsoversiktene, som var overordentlig saklige og opplysende, og han tegnet alle kartene, ja til og med endel karikaturer. Vi hadde også en kunstnerisk medarbeider knyttet til bladet, nemlig frøken Ase Asp.

Høsten 1943 ble også redaksjonssekretær Nils Lone tilknyttet redaksjonsstaben. Jeg kjente ham siden flere år før krigen. Han hadde som Norsk Telegrambyrås stortingsmedarbeider fulgt kongen og regjeringen i det ubesatte område, men ble av tyskerne satt ut av stilling og ble nektet å arbeide i pressen da han i slutten av juni kom tilbake til Oslo. Tross gjentatte tilbud om å få god stilling hvis han meldte seg inn i NS., holdt han seg tilbake inntil arbeidsforbudet ble opphevet og han høsten 1943 kunne tiltre stilling igjen i NTB. uten noe forbehold om medlemskap. Denne stillingen tok han vesentlig for å drive illegalt arbeid. Delvis på grunnlag av London Radio, men hovedsakelig på grunnlag av svenske aviser og Reuterstoffet som NTB. ukontrollert av tyskerne tok imot på sin radiostasjon, bygget så herr Lone opp sin nyhetstjeneste som gikk til Norsk Front, ved siden av at han hadde endel private mottakere forskjellige steder i landet. Grunnlaget for nyhetstjenesten om den illegale innenlandske virksomhet, som avliving av landsvikere, sabotasje-handlinger, krig innen «rosernes leir» m. v., var NTB's spesielle «forbindelser» hos Stapo på Terasen. Enkelte av meddelerne i Stapo kunne være politifullmektiger, som selv en god dag lå med nesen i bakken, rammet av en eller flere Nemesis-kuler.

Da tyskerne hadde kapitulert her i landet, overveiet vi hvorvidt Norsk Front skulle takke av eller om det kunne være nødvendig at den fortsatte, iallfall en tid framover. Flere av dem som var knyttet til avisen, var jo Milorgfolk. De hadde arbeidet etter rene linjer slik det var forutsetningen for Hjemmestyrkene. Men straks det store øyeblikket var inne

og vi skulle over i den nye fase, viste det seg tendenser som ikke varslet godt for samarbeidet på hjemmefronten. Det oppsto en viss irritasjon, ja, en kan si friksjon, mellom Hjemmefronten på den ene siden og Utefronten på den annen, en kan kalle det en dempet kompetanse-konflikt, som måtte berøre Hjemmefronten prestisjemessig. Norsk Front burde som et organ utgått fra visse kretser innen Hjemmestyrkene derfor ikke nedlegges helt, mente vi. Avisen hadde og ville få interesser å våke over på de vepnede styrkers vegne, og vi mente at det var så mange hensyn å ta i overgangstiden at det ville være lite forsvarlig å la styrkene være uten et talerør i form av en avis.

Men vi hadde kontakt også med dem som kom både fra England og Sverige, og vi satte oss som mål å arbeide for en utjevning, en mildning av det irritasjonsstoffet som måtte være tilstede. Det var vårt store mål at Norsk Front skulle bli et bindeledd mellom folket og alle vepnede styrker her i landet. Og det lyktes oss å vinne forståelse blant styrkene utover. Til tross for dette programmet har det likevel på visse hold (særlig innen D. 13 av HS.) gjort seg gjeldende innvendinger mot oss, under foregivende av bl. a. at vi var for lite pro Milorg.

Det forekom oss at det tildels gjorde seg gjeldende en smakløse selvforherligelse i visse kretser i motstandsbevegelsen og dette kom endog til uttrykk i pressen, en selvforherligelse som vi altså mente dels var smakløs, dels skjedde på bekostning av «ryktet» til andre og kanskje mere aktivt arbeidende på hjemmefronten. Det ville føre for langt å gå i detaljer her. Vi vedlegger dog som en liten dokumentasjon en rapport over forholdene ved Grini. Rapporten samsvarer ikke med meget av det som etterpå ble servert i pressen — eller ble framholdt ved pressekonferansene i mai i år. Selv i festrusen har en ikke lov å tape objektiviteten av syne.

En annen uheldig foreteelse like etter 7. mai var at det plutselig ble satt inn hjemmefronthjelp som ikke var inneksersert og derfor for en del var lite nøyeregnende med sin opptreden på hjemmestyrkenes vegner. Det kunne f. eks. gjelde sjåfører som måtte

fas i tjeneste og som misbrukket jobben sin til å berike seg selv på forskjellig vis. Vi ønsket å arbeide mot at det skulle oppstå greske tilstande hos oss. Utestyrkene var jo da atskillig bedre disiplinert.

Men disse tidligere omtalte foreteelser som kunne gi en et inntrykk av interessemotsetning, stakk ikke så dypt at det ble noe reelt motsetningsforhold. Vi har bare villet fremelske klare og greie linjer i forholdet mellom hjemme- og utefront etterat disse nå skulle bære byrdene med gjenopprettelsen av det gode offentlige samkvem borgerne imellom.

For oss som har stelt med Norsk Front har det vært et ønske at avisen vår kunne blitt det forum som alle vepnede norske styrker kunne kalle sitt presse-forum.

Avisen utkom som regel tre ganger i uken, visse perioder to ganger. Opplaget var før kapitulasjonen 7000, etter 20 000.

Redaksjonsstaben har foruten undertegnede bestått av oberstløytnant Toralf Øyen, redaksjonssekretær Nils Lone, Bjarne Gukild, arkitekt Foss, sekretær Erling Øyen, A. Svendsen og Ragnar Bø. Bl. medarbeiderne nevner vi ing. Kristian Nielsen, Hans Henrik Holm, Frøydis Håvardsholm.

Redaksjonsstab med stenografer, den tekniske stab og vårt etterretningsapparat nedla alle et betydelig arbeide. Det ville føre for langt her å komme inn på den enkeltes innsats. Som ordonnans utførte Angel Nielsen oppdrag som medførte stor personlig risiko. Mange har forøvrig hjulpet oss på ymse måter. Distribusjonen er et kapittel for seg. Vi kan ikke gå inn på detaljer, men skal bare nevne et par navn. «Stoma» (Thorleif Rode) var utvilsomt byens største sentral. Flere av de større, illegale avisene førtes. Knut Lillegravén må også nevnes med største honnør.

Funksjonærer i firmaene Nissen-Lie og Cardex var oss til stor hjelp, bl. a. ved reparasjon av våre maskiner. — Frk. Hartmann og Lina Moberg og likeså Sverre Simensen, Halden, hjalp oss hver på sin måte. — Vi er stor takk skyldig til Berge Velde, Martin Torvik, Nils Rasch, L. Homlong og Georg Bjerch. De sto til enhver tid villig til disposisjon, ja vek endog ikke tilbake for de største risiker — slik som bl. a. å gi lokaler for sendervirksomhet osv. — Gulliksrud i Prinsensgt. overlot oss kontorer og hjalp oss på andre måter. Folkene som satte og trykte vår avis o. a. trykksaker fortjener en særlig honnør.

Andre ga oss husly til vår avlytning. En av våre største fabrikker tenkte på oss med litt røyk til å stive nervene opp med. A. W. Marthinsen og Weedon ga oss verdfull håndrekning uti fotografien. Slik kunne en fortsette med oppregningen. Det var i sannhet mange hender bak oss. Uten deres hjelp — både de som er og de som ikke er navngitt — hadde vi ikke klart å ha drevet denne avisen disse årene.

Takk for godt samarbeid alle sammen.

(Utdrag av rapport den 15. august 1945.)

Knut Haukanes, («Hjelm.»),
(sign.)